

بسم الله الرحمن الرحيم

چالش های جهانی :

و فرصت های آینده و راهبردها

تأليف

محمد تقی مهدوی

محسن بهرامی

مهکامه طاعتی

پژوهشکده مطالعات آینده

دانشگاه صنعتی امیرکبیر

زمستان ۱۳۹۱

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

وضعیت فهرست نویسی

یادداشت

موضوع

موضوع

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده بندی کلاسیک

رده بندی دهی

شماره کتابخانه ملی

مهندسی، محمد تقی، ۱۳۳۱ -

چالش های جهانی : وضعیت آینده فرصت ها و راهبردها / تألیف محمدتقی مهندسی، محسن بهرامی

، مهکامه طاعتی؛ [برای] پژوهشکده مطالعات آینده، دانشگاه صنعتی امیرکبیر.

تهران : دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)، ۱۳۹۱.

۱۴۸ص. : مصور، نقشه، نمودار.

978-964-463-503-8 : ۸۲۰۰۰ ریال

فیفا

کتابنامه

آیندپژوهی

برنامهریزی استراتژیک

بهرامی، محسن، ۱۳۳۳ -

طاعتی، مهکامه، ۱۳۵۳ -

دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

۱۳۹۱ ج ۲ / م ۹ / ۱۵۸ / CB

۰۰۳/۲

۳۰۳۳۸۵۹

انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر

(پلی تکنیک تهران)

کتاب

چالش های جهانی : وضعیت آینده فرصت ها و راهبردها

تألیف

محمدتقی مهندسی، محسن بهرامی، مهکامه طاعتی

ناشر

انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

نمادگرایی حباب و حجاب

انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

چاپ اول

زمستان ۱۳۹۱

تیراژ

۱۰۰۰ نسخه

قیمت

۸۲۰۰ تومان

تلفن مرکز پخش : ۶۶۴۹۸۸۶۸

ISBN : 978-964-463-503-8

۹۷۸-۹۶۴-۴۶۳-۵۰۳-۸

شابک

ادرس خیابان ولیعصر روبروی خیابان بزرگمهر - پرونگاه کتاب مرکز نشر دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

این کتاب برای جلوگیری از انتشار غیر مجاز رمزگذاری شده است

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱
مقدمه	۳
فصل اول: چالش‌های جهانی	
۱. ترس از آینده	۹
۲. آب سالم، خانم	۱۷
۳. جمعیت و منابع	۲۳
۴. مردم‌سالاری	۲۹
۵. چشم‌اندازهای بلندمدت جهش و دست‌گذارها	۳۵
۶. همگرایی فناوری‌های ارتباطات و امنیت جهت پیشرفت بشر	۴۱
۷. بازارهای اخلاق‌گرا و کاهش شکاف بین‌المللی و نادر	۴۷
۸. بیماری‌های نوپدید و بازپدید	۵۳
۹. بهبود ظرفیت تصمیم‌گیری	۵۷
۱۰. کاهش درگیری‌های قومی، تروریسم و به‌کارگیری سلاحهای کشتار جمعی	۶۳
۱۱. شرایط در حال تغییر زنان و بهبود شرایط زندگی بشر	۶۹
۱۲. تبهکاری‌های سازمان یافته فراملی	۷۵
۱۳. تقاضای رو به رشد انرژی	۸۱
۱۴. علم و فناوری و شرایط زندگی بهتر	۸۳
۱۵. ملاحظات اخلاقی و تصمیم‌گیری‌های جهانی	۸۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹۳	فصل دوم: کلان راهبردها
۱۰۵	فصل سوم: عواملی که امکان تأثیر بر آینده دارند
	فصل چهارم: ملاحظات آینده
۱۱۱	۱. شاخص‌های توسعه پایدار (از منظر سازمان ملل و پروژه هزاره)
۱۱۳	۲. امنیت زیست محیطی
۱۱۷	۳. آینده‌های ممکن برای آموزش و تحصیل در سال ۲۰۳۰
۱۱۹	۴. اهداف بلندمدت الهام بخش برای سال ۲۰۵۰
۱۲۳	۵. اخلاق و آینده
۱۲۷	۶. درس‌هایی از تاریخ: آیا درس‌های تاریخ فراموش می‌شوند؟
۱۳۱	سخن پایانی
۱۳۵	منابع و مآخذ

پیشگفتار

پروژه هزاره (The Millennium Project) یک پروژه بین‌المللی است که توسط دانشگاه سازمان ملل متحد طراحی گردیده است. هدف از این پروژه، جمع‌آوری اطلاعات و چالش‌های عمده‌ای که جهان در حال حاضر و در آینده با آن مواجه است، به وجود آورد. نخستین اقدام در این زمینه مطالعاتی بود که با نزدیک شدن آغاز قرن بیست و یکم و همزمان با آغاز هزاره سوم میلادی از سالهای ۱۹۷۰ با عنوان «سال ۲۰۰۰» انجام گرفت. اکثر این مطالعات هرچند که در زمره آینده‌پژوهی بودند، اما با رسیدن هر یک از این سال‌ها به پایان می‌رسیدند. با آغاز هزاره سوم، دانشگاه سازمان ملل متحد با همکاری مؤسسه «بین‌المللی آینده»^۱، طرح جدیدی را برای مطالعات آینده‌پژوهی نمود که از آن به عنوان «پروژه هزاره» یاد می‌شود. پروژه هزاره، مجموعه‌ای از پرسشنامه‌ها، تحلیل‌ها و نظرات کارشناسی گردآوری می‌کند و در قالب گزارشی تحت عنوان وضعیت آینده (State of the Future) به دستم‌آوردی ارائه می‌نماید.

^۱ -Smithsonian

^۲ -International Future Group

چالش‌های جهانی پروژه هزاره که از سال ۱۹۹۲ تاکنون شناسایی شده‌اند، طی یک فرآیند پویای «دلفی» و بررسی‌های زیست محیطی به روز رسانی می‌شوند. این چالش‌ها، ماهیتی فراملی و راحل‌های فراسازمانی دارند و هیچ دولت و نهادی به تنهایی قادر به رویارویی با آنها نیست؛ بنابراین شناسایی و بررسی این چالش‌ها مستلزم اقدام گروهی دولتها، سازمانهای بین‌المللی، مؤسسات، دانشگاهها، سازمانهای غیر دولتی و افراد خلاق است.

چالش‌های جهانی مورد توجه پروژه هزاره عبارتند از:

- همگرایی جهانی فناوری اطلاعات
- شکاف بین دارا و ندار
- مسائل بهداشتی
- امنیت تصمیم‌گیری
- نزاع و صلح
- وضعیت زنان
- جرائم سازمان یافته فراملی
- انرژی
- علم و فناوری
- اخلاقیات جهانی
- آب سالم و کافی
- جمعیت متناهی
- مردم سالاری
- چشم انداز بلندمدت

در پروژه هزاره برای هر یک از این چالش‌ها (چالش‌های پانزده‌گانه) چشم‌اندازی جامع، دیدگاه‌های متنوع و نقطه نظرات مختلف شرکت‌کنندگان ارائه شده است. این چالش‌ها به هم وابسته‌اند. بهبود در یکی، پرداختن به دیگری را آسانتر می‌کند و نقصان در یکی، پرداختن به آنهای دیگر را سخت‌تر می‌نماید.

محسن بهرامی

سکته مطالعات آینده

دانشگاه صنعتی امیرکبیر

تهران - ۱۳۸۵

دانشگاه صنعتی امیرکبیر
ایلی تکف تهران

مقدمه

بشر، پیوسته در پی آید به بومست، چه به عنوان شخص و چه به عنوان بنگاه یا سازمان و یا یک ملت؛ اما امروزه به لحاظ نیازات بیشتر، دلمشغولی‌های جامعه بشری برای آینده بیشتر شده است. شکل‌گیری فناوری‌های نوین و هویزه فناوری اطلاعات، تحولات فرهنگی، دگرگونی‌های اجتماعی، همه و همه از مواردی است که باز در قدیم در دنیای امروز را رقم می‌زند. اگرچه برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران پیوسته به آینده‌ای مطلوب را پی‌ریزی نمایند، اما، پیچیدگی‌های روزافزون روابط ملی و بین‌المللی و سرعت پدیدار شدن فناوری‌های مختلف، نیاز به روش‌های جدیدتری را برای آگاهی از آینده‌ی شخص کرده است. این فعالیت‌ها با عنوان «مطالعات آینده» یا «آینده پژوهی» بعد از جنگ جهانی دوم به محکمی پیدا کرد و تا حدی رشد کرد که امروز از آن به عنوان «علم آینده پژوهی» یاد می‌شود و دهها و صدها انجمن و سازمان و مراکز آموزشی و پژوهشی را به خود مشغول کرده است. اهمیت توجه به آینده بشر و چالش‌های پیش رو، مجامع بین‌المللی را نیز برانگیخت تا به «مطالعات آینده» روی بیاورند که یکی از مهم‌ترین آنها «پروژه هزاره» است. روش‌ها در واحد مشورتی دانشگاه سازمان ملل طراحی شد تا ظرفیتی جهانی برای مطالعات آینده پژوهی هشدارهای اولیه، تحلیل موضوعات بلندمدت، تهدیدها، فرصت‌ها و راهبردها به وجود آید. پروژه هزاره مجموعه‌ای از پرسشنامه‌ها، تحلیل‌ها و نظرات کارشناسی را گردآوری می‌کند و در قالب گزارشی تحت عنوان «وضعیت آینده» به صورت سالانه منتشر می‌نماید. این پروژه، یک طراحی کاملاً مدرن دارد و بیش از ۳۰۰ نفر از صاحب‌نظران از سراسر دنیا با این پروژه همکاری می‌کنند.

فعالیت‌های اصلی پروژه هزاره عبارتند از:

- رانداندازی و به‌کارگیری شبکه‌های ارتباطی آینده‌پروهان و دانشمندان به کمک اینترنت
- ارزیابی مستمر موضوعات بلندمدت و فرصت‌های مؤثر
- پژوهش‌های ویژه به تشخیص کمیته برنامه‌ریزی
- آموزش‌های پیشرفته در مورد روش‌ها و ارائه تحلیل از فرصت‌های جهانی که در هزاره جدید با آن روبه‌رو هستیم.

پروژه هزاره همچنین برای اجرای فعالیت‌های خود، هسته‌هایی در کشورهای مختلف ایجاد کرده است. از این طریق با متفکران، صاحب‌نظران و صاحب‌منصبان جهان به طور مستمر در تماس قرار دارد. پروژه هزاره دارای یک کمیته برنامه‌ریزی پروژه برای نظارت بر طرح‌های تحقیقاتی است که طی سال‌های متعدد تشکیل می‌دهند و مطالب و مدارک تهیه شده را مرور می‌کنند. گزارش وضعیت آینده با اولین گزارش خود در سال ۱۹۹۷ چند سؤال اساسی را مطرح کرد که به معنای آن، پروژه‌های تحقیقاتی متعددی در حوزه آینده‌پژوهی به اجرا در آمد، از جمله اینکه:

- آیا آغاز یک فرآیند جهانی می‌تواند شروع یک برنامه جهانی باشد؟
- بهترین موضوعاتی که فراروی بشر قرار دارد چیست و آنها توجه کافی نمی‌شود، کدامند؟
- چه کارهایی برای پرداختن به این موضوعات ضروری است و چه کسانی یا سازمان‌هایی باید وارد عمل شوند؟
- سناریوهای جهانی برای سال ۲۰۲۵ کدامند که می‌تواند مناسبت این موضوعات و راه‌حل‌های آنها باید در نظر گرفته شوند؟
- چه تغییرات جهانی باید دنبال گردد تا بهتر پیش‌بینی شود که ممکن است، چه کار باید کرد؟
- چه مشکلاتی را باید حل کرد تا به ما کمک کند که درباره آینده‌های مطلوب فکر کرده و سیاست‌های مناسب‌تر را شناسایی و بیان کنیم؟

در گزارش ۱۹۹۷ پروژه هزاره، پانزده موضوع جهانی که وضعیت آنها در آینده از اهمیت

ویژه‌ای برخوردار است، شناسایی شد که همه‌ساله به‌روز و تلفیق می‌شود و در قالب گزارشی جدید و مستقل از گزارش‌های قبلی منتشر می‌گردد. (البته با در نظر گرفتن اینکه آیا در میزان احتمال و اهمیت موضوعات قبلی تغییری حاصل شده و اگر چنین است، چگونه این تغییرات صورت گرفته است؟ مهم‌ترین تحولات جدیدی که باید اضافه شوند کدامند؟ انواع مولعی که برای اقدام را می‌گیرند و ...)

در این گزارش تحلیلی در نظر است که ضمن ارائه خلاصه‌ای از اهداف و برنامه‌های پروژه راه‌کار در مقدمه به آنها اشاره شد، چالش‌های عمده جهانی و وضعیت آینده آنها مورد بررسی و بازنگری قرار گیرند.

چالش‌های جهانی

چالش‌های جهانی به سال ۱۹۹۰ تاکنون شناسایی شده‌اند، طی یک فرایند پویای «دلفی» و بررسی‌های زیرساختی به‌وزرسانی می‌شوند و برای هریک از آنها چشم‌اندازی جامع، دیدگاه‌های متنوع و نسخه نظری تدوین می‌کنند. این چالش‌ها ماهیتی فراملی و راه‌حل‌های فراسازمانی دارند و تعیین حال هم وابسته‌اند؛ به نحوی که بهبود در یکی پرداختن به دیگری را آسانتر و نقصان در پرداختن به آنها را سخت‌تر می‌کند؛ بنابراین نمی‌توان گفت که کدامیک مهم‌تر از دیگری است.

